

Nr 284.

Av herr **Bergqvist m. fl.**, i anledning av Kungl. Majts proposition angående lönereglering för folk- och småskollärare m. m.

Kungl. Majts proposition nr 270 till årets riksdag med förslag till lönereglering för folk- och småskollärare berör ett komplex av frågor, vilkas lösning sedan länge framstått som trängande. Det gäller nu icke endast att inplacera lärarkåren vid folk- och småskolor i det för statens befattningshavare gällande lönesystemet utan framför allt att genomföra denna placering på ett sätt, som svarar både mot lärarnas utbildning, tjänsteställning och befordringsmöjligheter och mot den ansvarsfyllda uppgift, vilken lärarna fått sig anförtrodd såsom fostrare av landets ungdom. Om denna uppgift yttrar 1920 års lärarlönekommitté: »Det arbete och den gärning, som folkskollärarkåren utövar, är för landets kulturella och sociala utveckling synnerligen betydelsefull. Vid folkskolan undervisas flertalet av landets barn, och de flesta medborgare komma icke i åtnjutande av någon annan undervisning än den som meddelas av folkskolans lärare. Den nya undervisningsplanen ställer ökade krav på läraren, och dess syftemål är i fara att äventyras, därest läraren ej fyller de förutsättningar, på vilka densamma är grundad.»

Härutöver vilja vi särskilt framhålla, att löneregleringen bör nära ansluta sig till och främja de senare årens välmotiverade strävanden att giva landsbygdens barn en med städernas likvärdig undervisning. Enligt vår mening har den kungl. propositionen icke tillbörligt beaktat dessa synpunkter.

Som i propositionen understrykes framstår vid valet av lönegradsplacering folkskollärarnas ställning »såsom grundläggande för lönebestämningen inom hela området». Departementschefen finner en lönegradsplacering i B 17 allmänt sett vara skälig och önskvärd med hänsyn till folkskollärarnas ställning och ansvar men tillerkänner denna placering endast åt lärare i skoldistrikt med en lästid av 39 veckor. I konsekvens härmed borde Kungl. Maj:t enligt vårt förmenande ha föreslagit en generell tjänstgöringsskyldighet av 39 veckor eller för fall, då en häremot svarande utsträckning av lästiden icke lämpligen kunde åvägbringas, ha anvisat åtgärder för att i annan ordning uttaga motsvarande tjänstgöringsskyldighet. Denna konsekvens har Kungl. Maj:t emellertid icke velat taga. Visserligen anser departementschefen en »allmän placering i lönegraden B 17 önskvärd» och uttalar förhoppningen, »att en

sådan genom undervisningstidens förlängning successivt skall komma till stånd». Men därvid får saken bero. Anmärkningsvärt är att Kungl. Maj:t vid sina kostnadsberäkningar i propositionen utgått ifrån att intet enda skoldistrikt skulle utöka den lästid, som nu är gällande. Därest emellertid departementschefens så tydligt uttalade önskan om lästidens utvidgning icke skulle stanna på papperet utan i större eller mindre omfattning förverkligas, måste kostnadsramen för regleringen bli en helt annan än den av Kungl. Maj:t angivna.

Enligt regeringsförslaget åstadkommes ett lönesystem, enligt vilket i städerna flertalet av folkskollärarna placeras i lägre lönegrad än 17 och å landsbygden placering i 17 lönegraden blir ett sällsynt undantag i stället för regel. Förhållandet kan närmare utläsas av nedanstående tabeller, vilka äro hämtade ur en utredning verkställd inom folkskollärarkårens representantskap och grundad på primäruppgifterna till skolöverstyrelsens undervisningsstatistik för 1935—1936. Tabellerna lämna uppgift å undervisningstidens längd i städerna och å landsbygden ävensom å den samlade lärarpersonalens fördelning på de olika lästiderna. Det framgår, att icke ens 1 procent (0,84 procent) av landsbygdens lärarkår för närvarande har den lästid, som enligt propositionen fordras för placering i högsta lönegrad.

Städernas skolor.

Årlig lästid i veckor	Skoldistrikt		Lärarydelningar	
	Antal	I procent av rikets städer	Antal	I procent av rikets städer
Högst 36 veckor	78	66,67	1,739	27,63
Över 36 men inte 39	27	23,07	1,700	27,01
39 veckor	12	10,26	2,855	45,36
Summa	117	100,00	6,294	100,00

Landsbygdens skolor.

Årlig lästid i veckor	Skoldistrikt		Lärarydelningar	
	Antal	I procent av landsbygdens skolor	Antal	I procent av landsbygdens skolor
Högst 36 veckor	2,316	98,68	21,077	98,27
Över 36 men inte 39	13	0,55	199	0,89
39 veckor	18	0,77	180	0,84
Summa	2,347	100,00	21,456	100,00

Därest lästiden skulle komma att — enligt vad Kungl. Maj:t i sin kostnadsberäkning synes ha förutsatt — i stort sett bibehållas vid nuvarande omfattning i de olika skoldistrikten, skulle regeringens lönesystem komma att verka synnerligen olika och ojämnt för de skilda lärarkategorierna. Av nedanstående tabeller, som grunda sig på uppgifter vid läsårets slut år 1936 och som räknat med ett fullt genomfört lönesystem enligt regeringsförslagets principer, framgår lärarkårens uppdelning på de olika lönegraderna:

Folkskollärare.

15:e lönegraden		16:e lönegraden		17:e lönegraden	
Antal	I procent av samtliga	Antal	I procent av samtliga	Antal	I procent av samtliga
7,517	83.94	587	6.55	852	9.51

Folkskollärarinnor.

15:e lönegraden		16:e lönegraden		17:e lönegraden	
Antal	I procent av samtliga	Antal	I procent av samtliga	Antal	I procent av samtliga
4,618	70.25	651	9.90	1,305	19.85

Småskollärarinnor.

7:e lönegraden		8:e lönegraden		9:e lönegraden	
Antal	I procent av samtliga	Antal	I procent av samtliga	Antal	I procent av samtliga
10,812	87.54	661	5.35	878	7.11

Av folkskollärarna skulle sålunda under angivna förutsättningar omkring 84 procent, av folkskollärarinnorna omkring 70 procent och av småskollärarinnorna något över 87 procent komma att placeras i lägsta lönegraden.

Den differentiering av lärarlönerna efter lästiden, som Kungl. Maj:t föreslagit, synes vidare komma att leda till beklagliga konsekvenser för skolväsendet å landsbygden. Syftet med borttagandet av de kommunala tilläggen har varit att jämställa landsbygd och stad vid konkurrensen om de bästa lärarna. Genom att variera lönegradsplaceringarna efter olika undervisningstider inför man på en omväg det tillstånd, som man önskade avskaffa. Som ovanstående tabeller rörande lästiden utvisa, förekommer nämligen den längre lästiden huvudsakligen endast i städerna.

Den av Kungl. Maj:t föreslagna anordningen står vidare i uppenbar strid mot de intentioner, som lågo till grund för genomförandet av det sjunde skolåret. Ett bifall till propositionen i oförändrat skick måste uppfattas som en deklassering av landsbygdens skolväsende och därmed som en allvarlig social orättvisa.

För lärarna personligen skulle sammankopplingen av löner och tjänstgöringstid samt överlåtandet åt skoldistriktet att bestämma lärarnas tjänstgöringsskyldighet och därmed också faktiskt deras löner innebära ett allvarligt irritationsmoment, då lärarna lätt skulle utsättas för miss-tanken att deras strävan efter en förbättrad undervisning skulle dikteras av egoistiska löneintressen.

För vår del finna vi, i enlighet med vad såväl 1920 års lärarlönekommitté som 1936 års lärarlönesakkunniga uttalat, en placering av samtliga manliga folkskollärare i 17 lönegraden väl motiverad. Den i propositionen upptagna differentieringen i olika lönegrader måste vi på grund av vad vi ovan anfört bestämt motsätta oss. Genomförandet av ett fast och enhetligt lönesystem för lärarkåren synes oss riktigt och önskvärt såväl med tanke på skolväsendets bästa som med hänsyn till kårens berättigade intressen. Samtidigt ansluta vi oss till de lönesakkunnigas förslag om stipulerandet av en tjänstgöringsskyldighet av 39 veckor för lärarpersonalen i dess helhet. Denna tjänstgöringsskyldighet kan uttagas på olika sätt. Under hänvisning till skolöverstyrelsens yttrande över de lönesakkunnigas betänkande vilja vi framhålla, att tjänstgöringstidens förlängning för lärarpersonalen icke behöver leda till en motsvarande förlängning av undervisningstiden för varje klass eller barn. Vi tillåta oss i detta sammanhang att hänvisa till vad skolöverstyrelsen anfört:

»I skoldistrikt med sådana skolformer, där läraren har att samtidigt undervisa mer än en klass, skulle niomånadersläsningen kunna anordnas antingen på det sätt, att blott en del av läraravdelningen, t. ex. någon eller ett par av de högsta klasserna, undervisades samtliga 39 veckor, under det de övriga finge 34 $\frac{1}{2}$ läsveckor, eller ock så, att samtidigt undervisning av skolans alla klasser ägde rum under endast sju månader, medan läraren under de två återstående månaderna, exempelvis den första och den sista av läsåret eller den första av vardera terminen, undervisade växelvis endast en del av läraravdelningen. I en skola av B 3- eller D 1-form vore det synnerligen lämpligt, att läraren under höstterminens första månad undervisade endast småskolestadiet, och att han sedan under vårterminens första eller sista månad — ankommande på vad som ur lokala synpunkter vore lämpligast — finge ägna sig uteslutande åt folkskolestadiet. På samma sätt kunde i en B 2-skola undervisning meddelas under två månader växelvis åt klasserna 3—4 och klasserna 5—6 eller 5—7 (beroende på skolans anordning som sex- eller sjuårig). Undervisningen i B 1-skolor kunde på liknande sätt uppdelas, så att dessa skolor under två av läsårets månader kunde arbeta närmast som A-skolor, d. v. s. läraren finge under nämnda pe-

rioder endast en klass att undervisa — dock att i sjuåriga D 1-skolor klasserna 5 och 6 alltid komme att bilda en avdelning, medan 7:e klassen finge sin särskilda läsmånad — och samma förhållande gäller i fråga om de tvåklassiga småskolorna av B-form. Det bör måhända påpekas, att den särundervisning, som sålunda kunde beredas olika klasser eller avdelningar av en eljest flerklassig läraravdelning, icke med nödvändighet behövde samlas på hela månader, utan säkerligen stundom skulle kunna med fördel förläggas till kortare perioder, veckor, dagar eller kanske till och med timmar, fördelade över hela läsåret.»

Även andra möjligheter för utnyttjande av lärarpersonalens vidgade tjänstgöringsskyldighet torde stå till buds. Sålunda kan ifrågakomma att på sätt som lärarlönesakkunniga föreslagit inlägga undervisning i slöjd inom ramen för lärares allmänna undervisningsskyldighet. Härigenom skulle jämväl en viss besparing för statsverket kunna göras. Uteslutet är icke heller att skoldistriktet även på annat sätt kunna tillgodogöra sig lärares ökade tjänstgöringsskyldighet, varigenom eventuellt ytterligare besparing skulle kunna uppkomma.

Givetvis är det icke tänkbart att den av oss förordade förlängningen av lärarpersonalens tjänstgöringsskyldighet omedelbart skall kunna uttagas av samtliga skoldistrikt. Det torde vara lämpligt att här räkna med en viss övergångstid. Därför torde det även vara riktigt att icke omedelbart för samtliga lärare obligatoriskt utöka tjänstgöringsskyldigheten. Fr. o. m. löneregleringens ikraftträdande den 1 januari 1938 till den 1 juli 1939 föreslå vi, att den nuvarande tjänstgöringsskyldigheten, 34 $\frac{1}{2}$ veckor, skall gälla. Fr. o. m. den 1 juli 1939, alltså i 1 $\frac{1}{2}$ år efter löneregleringens ikraftträdande, föreslå vi att tjänstgöringsskyldigheten utsträcker till 36 veckor. Den 1 juli 1941, alltså sedan ytterligare två år förflutit, anse vi tiden mogen för åläggandet av 39 veckors tjänstgöringsskyldighet för samtliga lärare. Den sammanlagda övergångsperioden av 3 $\frac{1}{2}$ år bör vara fullt tillräcklig för att beträffande landets olika skoldistrikt hinna vidtaga erforderliga åtgärder för den utsträckta tjänstgöringsskyldighetens utnyttjande. Givetvis förutsätta vi, att det skall stå skoldistriktet fritt att under övergångstiden och oberoende av denna bibehålla en över 34 $\frac{1}{2}$ veckor utsträckt lästid, varvid vederbörande lärare skola med statsmedel omedelbart erhålla löneplacering enligt den av oss föreslagna relationen mellan lön och tjänstgöringsskyldighet.

Det synes oss lämpligt att lärarnas uppflyttning på löneskalan får ansluta sig till den etappvis skeende ökningen av tjänstgöringstiden. Vi föreslå sålunda, att de lärare, som enligt Kungl. Maj:ts proposition skulle placeras i lägsta lönegraden inom respektive grupper, den 1 juli 1939 uppflyttas en lönegrad, och att efter ytterligare två år, alltså den 1 juli 1941, samtliga lärare uppflyttas till den lönegrad, som från början blivit bestämd för 39 veckors tjänstgöring.

I fråga om kvinnlig lärare vid folkskola har Kungl. Maj:t föreslagit samma lön som för manlig lärare efter en övergångsperiod av 5 $\frac{1}{2}$ år, dock med den modifikation att kvinnlig lärare ej skulle komma i åtnjutande av sista löneklassen. Som skäl för detta ställningstagande åberopar departementschefen riksdagens principbeslut år 1925 rörande kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden. Med anledning av detta yttrande vilja vi emellertid hänvisa till den tolkning, som 1928 års lönekommitté gjort angående innebörden av 1925 års riksdagsbeslut. 1928 års lönekommitté anser nämligen, att beslutet vid nämnda riksdag icke innebar ett ställningstagande till likalönprincipen. Den hänvisar till att statsutskottsmajoriteten vid 1925 års riksdag i sitt yttrande över den av utskottet förordade, av riksdagen sedermera godkända löneställningen för de kvinnliga befattningshavarna uttalade, att denna icke finge anses äga prejudicerande betydelse för behandlingen av statens lönefrågor i övrigt. Vidare må erinras om att 1936 års lönekommitté har att utreda bland annat frågan om behovsprincipens tillämpning vid statens lönesättning. Anmärkas må även, dels att departementschefen i den föreliggande propositionen ingalunda konsekvent tillämpat likalönprincipen, då de manliga småskollärarna tillerkänts en högre löneställning än de kvinnliga, dels att Kungl. Maj:t i annat sammanhang vid årets riksdag givit uttryck åt uppfattningen, att den statliga lönesättningen bör taga ökad hänsyn till befattningshavares försörjningsbörd. Alldeles oavsett den verkliga innebörden av 1925 års riksdagsbeslut anse vi att med ett slutligt ståndpunktstagande till likalönprincipen lämpligen bör anstå tills riksdagen sannolikt redan nästa år blir i tillfälle att pröva resultatet av 1936 års lönekommittés arbete. Detta synes oss desto mera motiverat, som enligt regeringsförslaget första etappen för likalönprincipens genomförande skulle inträffa först den 1 juli 1940. I avvaktan på resultatet av den pågående löneutredningens arbete föreslå vi därför, att kvinnliga lärare vid folkskola *nu* i enlighet med propositionen erhålla 13, 14 och 15 lönegraderna, men att de i lägsta lönegraden placerade i anslutning till vad vi ovan uttalat rörande ernåendet av en enhetlig lönegradsplacering den 1 juli 1939 uppflyttas till 14 lönegraden och att den 1 juli 1941 samtliga kvinnliga folkskollärare uppflyttas till 15 lönegraden.

Vad beträffar småskollärarinnorna synes oss propositionens förslag om en placering av ifrågavarande befattningshavare i 7, 8 och 9 lönegraderna orimligt låg särskilt i förhållande till den placering, som propositionen genom likalönprincipens genomförande givit de kvinnliga folkskollärarna. En skillnad på i vissa fall ända till 10 lönegrader ter sig icke försvarlig. Då vi emellertid av skäl som vi ovan utvecklat icke för närvarande ansett oss kunna taga ställning till likalönprincipen, föreslå vi därför, att småskollärarinnorna *nu* placeras i 7, 8 och 9 lönegraderna,

med uppflyttning för de i 7 lönegraden placerade till 8 lönegraden och sedermera samtligas placering i 9 lönegraden 1 1/2 respektive 3 1/2 år efter lönereglerngns ikraftträdande. Vi önska särskilt understryka, att småskollärarinnornas placering i 9 lönegraden synes oss utgöra den lägsta placering, som kan komma i fråga.

Departementschefen har föreslagit, att de lärare, som ej vilja ingå på den nya lönestaten, icke skulle äga uppbära den sedan år 1929 utgående provisoriska avlöningsförbättringen, men eljest äga åtnjuta lön inklusive dyrtidstillägg efter nu gällande grunder. Detta förslag står i strid med vad 1936 års lärarlönesakkunniga enhälligt förordat. För vår del biträda vi de lönesakkunnigas uppfattning. Ett bifall till propositionen i denna del skulle enligt vår mening kunna leda till obilliga konsekvenser för berörda lärarkategori.

Beträffande de av Kungl. Maj:t omnämnda provisoriska föreskrifterna angående pensionsrätten har departementschefen ifrågasatt, om ej billighetshänsyn påkallade retroaktiv giltighet även för befattningshavare som avgått före lönereglerngns ikraftträdande. Vi finna det starkt motiverat att så sker med hänsyn dels till den långa tid som lärarkåren fått vänta på utlovad löneroglering, dels med anledning av att kända organisatoriska förhållanden inom folkskoleväsendet omöjliggjort att lärarna kunnat få kvarstå i tjänst för att få del av den nya pensionen. Det är därför rimligt att pensionsbestämmelserna erhålla retroaktiv giltighet även för andra än dem som avgå efter lönerogleringens genomförande men före pensionsbestämmelsernas ikraftträdande.

Den av Kungl. Maj:t antydda utredningen om övningslärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden bör bedrivas med största skyndsamhet, så att riksdagen blir i tillfälle att så vitt möjligt redan nästa år fatta beslut med anledning därav.

Vad gäller kostnaderna för det av oss utformade lönesystemet nödgas vi framhålla att propositionens knapphändiga kostnadsberäkningar icke ge underlag för någon preciserad beräkning av de statsfinansiella konsekvenserna av vårt förslag. Vi vilja inskräpa, att de i regeringsförslaget angivna kostnaderna äro att betrakta endast som minimisiffror; de bygga på den uppenbarligen ohållbara förutsättningen, att någon utökning av lästiden ej skulle komma till stånd, trots departementschefens därom uttalade livliga önskan. I den mån en allmän övergång till längre lästid likväl skulle förverkligas, måste regeringsförslaget självfallet draga med sig kostnader, som ända till ett tiotal miljoner måste komma att överskrida propositionens angivna slutsiffra. Vad vårt förslag beträffar är så mycket uppenbart, att detsamma under de två närmaste budgetåren, till följd av de föreslagna övergångsbestämmelserna, drager kostnader av ungefär samma storlek som regeringsförslaget under

samma tid. Fullt genomfört torde vårt förslag motsvara en utgiftssumma, som med omkring 5 miljoner skulle överstiga den i propositionen angivna slutkostnaden, men å andra sidan med ungefär samma belopp skulle understiga regeringsförslagets så att säga potentiella merkostnader. Härvid är att observera, att vårt förslag trots väsentligt lägre kostnader skänker den fulla effekt i fråga om undervisningsväsendets förbättring, som i regeringspropositionen först kan vinnas sedan den potentiella merkostnaden tillfullo uttagits.

På grund av vad vi sålunda anfört hemställa vi,

att riksdagen måtte besluta att efter en övergångsperiod av 3 $\frac{1}{2}$ år, alltså den 1 juli 1941, ordinarie manlig lärare vid folkskola placeras i lönegrad B 17, ordinarie kvinnlig lärare vid folkskola i lönegrad B 15 och ordinarie småskollärrinna i lönegrad B 9, samt att vid övergångsperiodens slut tjänstgöringsskyldigheten för lärarpersonalen i dess helhet fastställes till 39 veckor per år att uttagas i enlighet med de närmare anvisningar, som senare må i vederbörlig ordning kunna meddelas;

att riksdagen vidare måtte besluta att nämnda övergångsperiod så anordnas, att de i 15, 13 och 7 lönegraderna placerade lärarkategorierna efter 1 $\frac{1}{2}$ år, d. v. s. den 1 juli 1939, uppflyttas till respektive 16, 14 och 8 lönegraderna samt att i samband härmed tjänstgöringsskyldigheten under tiden till den 1 juli 1941 fastställes till lägst 36 veckor;

att de lärare, som ej vilja övergå till det nya lönesystemet, alltjämt måtte äga uppbara provisorisk avlösningsförbättring enligt samma bestämmelser som hittills; samt

att riksdagen även i övrigt, särskilt med avseende på övergångsbestämmelserna, måtte iakttaga vad i motiveringen anförts.

Stockholm den 7 april 1937.

<i>O. Bergqvist.</i>	<i>Israel Lagerfelt.</i>	<i>Gustaf Ehrnberg.</i>
<i>Gust. Björkman.</i>	<i>Eilif Sylwan.</i>	<i>O. A. Ernfors.</i>
<i>Leon. Hagström.</i>	<i>Carl Bengtsson.</i>	<i>Elof Hagberth.</i>
<i>Nils Holmström.</i>	<i>K. W. Bodin.</i>	<i>Erik Anderson.</i>